

Indledningen er redigeret af Agathe M. Hahn og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved dr.theol. h.c. Niels Jørgen Cappelørn

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker 2023*

Indledning til

“Morten Luthers Dødsdag” og “[Frihed, Tro og Moders-Maal]”

ved Stine Kylsø Pedersen

Indhold

- 1 Anledning
  - 1.1 Mindefejringer for reformatoren
- 2 Morten Luthers Dødsdag
- 3 Frihed, Tro og Moders-Maal
  - 3.1 Efterliv
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning

I 1846 blev 300-årsdagen for Martin Luthers død 18. februar 1546 mindet på forskellig vis. Grundtvig bidrog til denne markering af dødsdagen i form af digtet “Morten Luthers Dødsdag”, der prydede forsiden af *Dansk Kirketidende* den 15. februar 1846. Derudover udsendtes få dage senere på selve dødsdagen den 18. februar 1846 et stålstik forestillende en ældre Luther. Portrættet var ledsaget af fire verslinjer forfattet af Grundtvig med førstelinjen “Frihed, Tro og Moders-Maal”.

1.1 Mindefejringer for reformatoren

Markeringen af Luthers død var i Danmark ikke præget af samme fejningslyst i 1846, som var tilfældet i nabolandene Tyskland og Sverige. Der blev bl.a. ikke afholdt nogen officiel hyldelse for reformatoren i landet (Bach-Nielsen 2015, s. 207).

Siden Grundtvig var blevet tilknyttet Vartov Kirke i 1839, havde han årligt, i forbindelse med reformationsdagens fejring den 31. oktober, afholdt mindetaler for

sit kirkelige forbillede (Brandt 1877, s. [464]). I en af disse taler nogle år forinden dødsjubelåret, havde Grundtvig sat spørgsmålstegn ved selve det at festligholde mindet om Luther, som kunne give konnotationer til den katolske helgendyrkelse, men var da kommet frem til, at Luthers fortjenester for menneskeheden var så betydningsfulde, at man til evig tid måtte fejre “den[ne] lille Helgendag, vi har indviet til Luthers Minde” (Grundtvig 1877 [1843], s. 473).

Selv da forholdet til Tyskland forværredes i slutningen af 1840'erne grundet de voksende spændinger vedrørende hertugdømmernes nationalstatus, holdt Grundtvig fast i sin opfattelse af, at det var på sin plads for danskerne at fejre den tyske kirkefader. Det skyldtes hans overbevisning om, at Danmark og Norden havde et mere fortroligt forhold til reformatoren end Luthers egne landsmænd (Schwarz Lausten 2017, s. 175).

2 Morten Luthers Dødsdag

Grundtvigs mindedigt med førstelinjen “Fra Christi Fødsel, ei fra Luthers Død” kan genreæssigt kategoriseres som et historisk portrætdigt (jf. Auken 1998, s. 35 f.), hvor Grundtvig i mindet om Luther lægger vægt på hans bedrifter samt betydning for eftertiden og navnlig i Norden (jf. str. 1, 2 og 4).

Digtet bliver dog indledt med et forbehold; Luther var uden tvivl en betydningsfuld person i verdenshistorien, hvis gang på jorden man bør fejre, men i det store perspektiv var han ikke over Jesus (jf. linje 1-2 str. 1). Dette er sigende for Grundtvigs syn på Luther på nærværende tidspunkt i forfatterskabet, idet han efter sin ‘mageløse opdagelse’ i 1825 var begyndt at forholde sig mere og mere kritisk til reformatoren og i særdeleshed til den lutherske virkningshistorie (se Holm 2017, s. 23 f.; Grane 1983, s. 271).

Et gennemgående tema for digtet er Grundtvigs hyldest til Luthers salmevirksomhed. Særligt i str. 6 hentydes der til flere salmer: Grundtvig fremhæver f.eks. en julesang (der i øvrigt også nævnes i str. 1 og 2), hvor der formodentlig må være tale om Luthers “Vom himel hoch da kom ich her”, som er forlæggert for Grundtvigs velkendte julesalme “Det kimer nu til Jule-Fest”.

I sin Grundtvigbiografi fremhæver H. Brun digtets sidste fire linjer (i str. 7) i forbindelse med den såkaldte “Psalmebogs-Sag” og det “Prøve-Hefte”, hvis komité Grundtvig var en del af i midten af 1840'erne. Brun mener, at konflikten, der udspillede sig mellem Grundtvig og de øvrige parter i sagen, bl.a. kommer til udtryk i digtets afslutning (se mere herom i Brun 1882, s. 262).

3 Frihed, Tro og Moders-Maal

Udover ovennævnte bidrag i *Dansk Kirketidende* blev der antageligt på selve dagen den 18. februar 1846 udsendt et ovalt portræt af Luther i 8° stålstik med oplysninger om fødsels- og dødsdato. Under portrættet ses Grundtvigs bidrag i form af et digt på fire verslinjer.

I digtet fremstilles Luther som en sejrherre, og hyldes for det, hans tro har affødt, nemlig frihed fra pavens institution og kampen for modersmålet.

Der findes ikke mange informationer om det udsendte stålstik: Afbildningen af Luther skulle ifølge Steen Johansen være efter Lucas Cranach [den Ældre] (Johansen 1950, s. 288). Johansen har muligvis fundet denne information i *Adresseavisen* eller *Berlingske Tidende* fra 18. februar 1846, hvor der reklameres for salg af et "Portrait af Dr. Martin Luther. Malet efter Lucas Cranach. I Glas og Ramme. 1 Rbd. 32 sk." (*Adresseavisen* 1846, sp. 6; *Berlingske Tidende* 1846, sp. 4). Der er dog intet, der indikerer, at der er tale om dette specifikke portræt ledsaget af Grundtvigs mindedigt.

Portrættet er højst sandsynligt ikke en kopi af et Cranach-maleri; det bør nærmere forstås som at kunstneren bag benyttede sig af et motiv eller en komposition, der ultimativt stammede fra den ældre Cranach. Både teknikken og fremstillingsmåden var almindelig i 1800-tallet, og da der i det Kongelige Biblioteks Kort- og Billedsamling findes en nøjagtig kopi af portrættet, men med et digt af Otto Horrebow, tyder det på, at dette stålstik er blevet trykt med forskellige tekster for at imødekomme publikums forskellige smag eller præferencer.

3.1 Efterliv

Den 11. november 1883 blev Grundtvigs digt uden portrættet genoptrykt i *Dansk Kirketidende* under overskriften "Morten Luther". I dette nummer markeredes 400-året for reformatorens fødsel, hvorfor man har udeladt dødsdatoen og kun angivet fødselsdagen den 10. november 1483 over digtet.

Nedenfor digtet under overskriften "M. Luthers Mindefest" er det formentligt udgiveren C.J. Brandt, som kommenterer på Grundtvigs tekst med følgende ord:

Ovenstaaende Vers af Grundtvig findes under et Staalstik af Luthers Billede, der maaske hidrører fra 1846, da vi fejrede Trehundred-Aarsdagen efter hans Død (18 Febr. 1546). Det udpeger med Sikkerhed, hvad det var Luther fandt det værdt at kæmpe for, og det bliver tydeligst, naar vi ser paa det midterste Led: *Tro* som Roden, der skyder de to Sidegrene ud: *Samvittigheds-Frihed* og *Modersmaal* (Brandt 1883, s. [781]).

4 Anvendt litteratur

- *Adresseavisen*, se *Kiøbenhavns Kongelig alene privilegerede Adresse-Contoirs Efterretninger*.
- Auken, Sune (1998) *Eftermæle. En studie i den danske dødedigtning fra Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen*. København.
- Bach-Nielsen, Carsten (2015) *Fra jubelfest til kulturår. Danske reformationsfejringene gennem 400 år*. Aarhus.
- *Berlingske Tidende*, se *Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissements-Tidende*.
- Brandt, C.J. (1877) *Kirkelige Leilighedstaler*. København.

- Brandt, C.J. (1883) "M. Luthers Mindefest", i *Dansk Kirketidende*, nr. 47, 11. november, sp. 781-787. København.
- Brun, H. (1882) *Biskop N.F.S. Grundtvigs Levnedsløb, udførligst fortalt fra 1839. Et Bidrag*, bd. 2. Christiania, Kolding, København.
- *Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende* (1846). Tillæg til Nr. 40, 18. februar, sp. 4. København.
- Grane, Leif (1983) *Evangeliet for Folket. Drøm og virkelighed i Martin Luthers liv*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1817) *Morten Luthers Jule-Psalme* [Det kimer nu til Jule-Fest]. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1877) *Kirkelige Leilighedstaler*, udg. C.J. Brandt. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1883) "Morten Luther", i *Dansk Kirketidende*, nr. 47, 11. november, sp. 781-782. København.
- Holm, Anders (2017) "Grundtvigs Lutherbilleder", i *På afstand. Forskydninger mellem Grundtvig og Luther*, s. 15-36. København.
- Johansen, Steen (1950) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs Skrifter II 1837-1849*. København.
- *Kjøbenhavns Kongelig alene privilegerede Adresse-Contoires Efterretninger* (1846), nr. 41, 18. februar, sp. 6. København.
- Luther, Martin (1923) "Vom himel hoch da kom ich her" [1535], i *D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe*, bind 35, s. 459-561. Weimar.
- Schwarz Lausten, Martin (2017) *Luther og Danmark i 500 år*. København.